

АВТОРСКА СПРАВКА НА НАУЧНИТЕ ПРИНОСИ (резюмета на научните трудове)

НА ГЛАС. СОНЯ НЕНЧЕВА, дм

Изготвената авторска справка е във връзка с участие в конкурс за академична длъжност „доцент“ в област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.4.Обществено здраве, научна специалност „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията“, обявен с ДВ, бр.45/17.06.2022 и на сайта на Университета. Справката е изготвена въз основа на цялостната научна продукция, която е в съответствие с областта на висше образование, професионалното направление и научната специалност по обявения конкурс.

В конкурса участвам с научна продукция, обхващаща 14 научни труда.

Авторската справка включва:

1. Една самостоятелна монография.
2. 13 публикации в пълен текст, от които: 6 самостоятелни и 7 в съавторство, в национални и международни издания. Всички издания са с научно рецензиране и индексирани.
3. Участия в 1 българска и 6 международни конференции.
4. Участия в 4 проекта, от които 1 международен и 3 вътрешноуниверситетски, на един от които ръководител.
5. Забелязани са 14 цитата, от тях 3 в монографии, 6 в учебник, 1 в практическо ръководство и 4 в публикации с научно рецензиране.

Изследователската и публикационната ми активности са в областта на:

1. **Обществено здраве - промоция на здравето, профилактика на заболяванията и усложненията им, превенция на социално–значими заболявания, здравна информираност и обучение на пациентите и техните близки, като част от ерготерапевтичния процес (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14).**
2. **Интегрирани медико–социални грижи и етични аспекти на здравното обслужване при хора с хронични заболявания (1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14).**
3. **Качество на живот и здравните грижи (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14).**
4. **Качество на медицинското образование и професионалната подготовка на специалистите по здравни грижи (1, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14).**
5. **Здравен мениджмънт и управление на здравните грижи (1, 4, 5, 7, 10, 11, 12, 13, 14).**

НАУЧНИТЕ ПРИНОСИ СА С НАУЧНО - ТЕОРЕТИЧЕН, НАУЧНО – ПРИЛОЖЕН И МЕТОДОЛОГИЧЕН ХАРАКТЕР В ОТБЕЛЯЗАНИТЕ ОБЛАСТИ НА НАУЧНИ ИНТЕРЕСИ И СА ОТРАЗЕНИ В ПРЕДСТАВЕНИТЕ РЕЗЮМЕТА, КАКТО СЛЕДВА:

1. **Ненчева С.** ЕТИЧНИ ПРОБЛЕМИ В ПАЛИАТИВНИТЕ ГРИЖИ - монография, “Балтика-2002“, Бургас, 2021, ISBN 978-619-7353-47-1

Монографията ЕТИЧНИ ПРОБЛЕМИ В ПАЛИАТИВНИТЕ ГРИЖИ разглежда етичните аспекти в полагането на грижи за терминално болни. Тъй като в България има една единствена клинична пътека за палиативни грижи и тя е в онкологията, се разглеждат обстойно онкологичните заболявания и проблемите при оказването на палиативни грижи при тези пациенти. **Научният труд е насочен към изключителната значимост на етичните принципи и тяхното спазване. Палиативните грижи са част от интергираната, пациент-центрираната здравна услуга, а облекчаването на страданието е глобална етична отговорност.** Целта на медицината е осигуряване на добър живот, но също и на добра смърт. В настоящата работа бе направен опит да се очертаят рамките на етичните проблеми и да се дадат препоръки за тяхното преодоляване, а преодоляването им е мостът към ефективните палиативни грижи. Установи се, че етичните проблеми при оказването на палиативните грижи са свързани със спецификата на средата, личностовите особености и професионалната подготовка на персонала. Проведеното проучване е “една открехната врата” към множеството етични проблеми, съществуващи в палиативните грижи. То може да послужи като основа за едно по-обогащено проучване в тази насока. Би могло да намери приложение и в друга конкретна ситуация. С развитието на информационните технологии може да бъде база за обмен на информация и опит с други подобни институции. Също така тази разработка може да бъде основа и на една нова изследователска дейност, анализираща влиянието на квалификацията върху мотивацията на персонала.

2. Попова, К., **Ненчева, С.** ФИЗИЧЕСКО ИЗМЕРЕНИЕ НА ЗДРАВЕТО И КАЧЕСТВО НА ЖИВОТ ПРИ ХОРА С ХРОНИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ. *Управление и образование*, Том 16 (5) 2020, Бургас, ISSN 13126121, стр. 70-75

ABSTRACT:

The growing epidemic of chronic uninfected diseases is increasing their negative influence on public health. Self-assessment of quality of life related to health is an important indicator for determining individual health and it has a higher sensitivity to the objectively established health status of the population. It includes the physical, mental and social dimensions of health at the same time. In many countries health selfassessment is a tool for predicting the current health of poor functioning and disability, complications as a result of the disease, and the frequency of seeking medical and health services. The aim of the study was to investigate the influence of physical health on the quality of life of people with chronic diseases of the respiratory, cardiovascular system and musculoskeletal system. Documentary, sociological (standardized questionnaire SF-36), statistical methods and comparative analysis were used. The results are represented by tables and graphs. Results: From the four indicators which form the physical component of health, the respondents indicated that the presence of chronic disease significantly reduces physical activity (in 72.19%) and heavily reduces the role functioning associated with physical condition (in 87.95%). The presence of pain reduces the ability to perform daily activities in 70% of people with chronic diseases. The examined people who has chronic diseases give a negative assessment (in 81.93%) of their health condition at this time and the prospects for treatment. The summarized data show a low index of self-assessment of physical health in 77.96% of chronically ill patients. These data correlate with the results for assessment of the overall health condition of the surveyed persons - 52, 41% define it as

“mediocre” and “poor”. Compared to the previous year, 54.49% of the respondents rate their health as “worse”, “no change” -19.16%; “Better” -26.38%. The obtained results for the physical health of the chronically ill people, as a component of general health, show a deterioration in their quality of life. Implementation of appropriate comprehensive medical, health and rehabilitation programs will enable people with chronic diseases to maintain independence in their daily activities and have a positive sense of good quality of life.

Key words: people with chronic disease, health self-assessment, physical health, indicators.

Статията дава информация за самооценката на качеството на живот при пациенти с хронични заболявания, която е важен показател за индивидуалното здраве и има висока чувствителност спрямо обективно установеният здравен статус на населението. Обобщените резултати сочат ниско качество на живот, поради намалена физическа активност, ограничена автономност и намалена работоспособност. Препоръчват се комплексни медицински, здравни и рехабилитационни програми за подобряване на физическото и общото здраве.

3. **Ненчева, С., Тодорова, М., Велинова, Ст., 2020. ПРОУЧВАНЕ СРЕД ВЪЗРАСТНОТО НАСЕЛЕНИЕ ОТНОСНО ПРОБЛЕМИТЕ НА ОРАЛНОТО ЗДРАВЕ. СУБ Пловдив, Сборник с научни трудове на СУБ – Пловдив, Серия Г – Медицина, фармация и дентална медицина, Том XXV, ISSN 1311-9427, ISSN 2534-9392 (Online), стр. 395-398.**

ABSTRACT:

Introduction: Demographic changes in the population have resulted in increase in life expectancy and increase in the percentage of retired adults.

Aim: To study patients' opinion regarding the problems of oral health.

Material and methods: 33 subjects completed an interview questionnaire consisting of 21 questions. The survey was conducted in a dental office in the town of Plovdiv in the period November 2019 - January 2020. Sociological and statistical methods were used. An alternative analysis was applied-indicators for relative share and graphical analysis-to visualize the data. Data processed on SPSS 19. Results: Only 12.12±5.68% of the patients defined their health as "excellent" and these were men under 65. Majority (84.84±6.24%) of them think that nutrition affects the general state of health. Only a quarter of the studied do not think that proper nutrition is associated with healthy teeth. Conclusions: Provision of dental treatment should be based on medical, cognitive and functional status of the patient.

Key words: oral health, research, elderly patients

В разработката е проучено мнението на изследваните за цялостното им здравословно състояние и влиянието на храненето върху него. Те определят храненето като много важно за общото здраве. Храненето е една от дейностите в ежедневиия живот и то е толкова важно, колкото придвижването, обличането-събличането, тоалета и други, които помагат на възрастните да са независими и да имат добро качество на живот.

4. Тодорова, М., **Ненчева, С.,** Велинова, Ст., Тодорова, В., 2020. ПРОБЛЕМИ В ОРАЛНОТО ЗДРАВЕ НА ВЪЗРАСТНОТО НАСЕЛЕНИЕ ОТ ГЛЕДНА ТОЧКА НА ЕРГОТЕРАПИЯТА - ЧАСТ 1. СУБ Пловдив, *Сборник с научни трудове на СУБ – Пловдив, Серия Г – Медицина, фармация и дентална медицина*, Том XXV, ISSN 1311-9427, ISSN 2534-9392 (Online), стр. 399-402.

ABSTRACT:

Introduction: Dental health of the elderly is their basic need. The most common oral problems of people at retirement age are: loss of teeth, caries, periodontal diseases, xerostomia, oral lesions.

Aim: To present the problems of oral health of elderly people in terms of occupational therapy.

Material and methods: A review of the available and accessible scientific literature from the recent 20 years is conducted regarding oral pathology of the elderly patients and the development of occupational therapy.

Results: Changes in oral health, associated with advanced age, are discussed. Treatment guidelines for elderly patients with specific disabilities are given.

Conclusions: Aging is associated with physiological changes, systemic health issues, reduced physical activity and increased intake of medicines. Multidisciplinary approach in treatment plan determination and maintenance of optimum oral health is necessary.

Key words: elderly patients, occupational therapy, oral health

5. Тодорова, М., Ненчева, С., Велинова, Ст., Тодорова, В., 2020. ПРОБЛЕМИ В ОРАЛНОТО ЗДРАВЕ НА ВЪЗРАСТНОТО НАСЕЛЕНИЕ ОТ ГЛЕДНА ТОЧКА НА ЕРГОТЕРАПИЯТА - ЧАСТ 2. СУБ Пловдив, *Сборник с научни трудове на СУБ – Пловдив, Серия Г – Медицина, фармация и дентална медицина*, Том XXV, ISSN 1311-9427, ISSN 2534-9392 (Online), стр. 403-406.

В статия 4 и 5 се подчертава важността на здравната култура за оралното здраве на възрастните. Коментират се промените и заболяванията, които могат да настъпят в устната кухина и оттам намалено желание и неспособност за хранене от гледна точка на ерготерапията. Подчертава се необходимостта от мултидисциплинарен подход при определяне на плана за лечение и поддържане на оптимално орално здраве и качество на живот при тези пациенти.

6. **Sonya Nencheva**, PROBLEMS IN THE IMPLEMENTATION AMONG DAILY LIFE ACTIVITIES IN PATIENTS WITH DISEASES OF THE MUSCULOSKELETAL SYSTEM AND CONNECTIVE TISSUE (ПРОБЛЕМИ В ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ДЕЙНОСТИТЕ ОТ ЕЖЕДНЕВНИЯ ЖИВОТ ПРИ ПАЦИЕНТИ СЪС ЗАБОЛЯВАНИЯ НА КОСТНО-МУСКУЛНАТА СИСТЕМА И СЪЕДИНИТЕЛНАТА ТЪКАН), *Proceeding of university of Ruse – 2020*, vol. 59, book 8.1, ISSN 1311-3321, 55-60.

ABSTRACT:

Diseases of musculoskeletal system and connective tissue often result in damage related to patient disability. They occur in both adult and younger patients. In 2016, the number of people with recognized disability is 56 656 - 9.3 per 1000 population over the age of 16. There are 37 patients, two ambulatory practices in orthopedics, traumatology and rheumatology. Methods used: sociological, documentary and statistical. In the survey, the problem of mobility is a predominant factor – a major problem for self-service. Patients with such a problem are viewed as a burden to the people around them. This determines the great medical and social significance of mobility.

Key words: Occupational Therapy, Activities of Daily Life, Disability

Разглежда се влиянието на болестите на опорно-двигателния апарат и съединителната тъкан върху самообслужването от гледна точка на ерготерапията и опасността от усложнения. Проучено е мнението на участниците, относно затрудненията, които срещат и се установява, че те са най-големи при придвижване. Подчертава се необходимостта от намесата на ерготерапевти и важността от здравна информираност, обучение в използване на помощни средства и приспособления за по-голяма независимост и удовлетвореност. Това ще доведе и до по-добро качество на здравното обслужване, с необходимите здравни специалисти.

7. **Ненчева С.** ЕРГОТЕРАПИЯ В ПОМОЩ НА ОНКО БОЛНИТЕ. *Управление и образование*, Том 17 (5) 2021, Бургас, ISSN 13126121, стр. 153-157

ABSTRACT:

Over the next few decades, the incidence of cancer among adults will increase significantly. Given the demographic situation, in 2030, approximately 72 million people in USA[3] will be over the age of 65. In this age group, about 70% of all oncological diseases will be diagnosed. Elderly people are at greater risk of complications due to the disease and ongoing therapy. It is no coincidence that patients report poor health during or after therapy, which in turn affects their quality of life. Usually, these patients cannot return to previous activities, which again affects their quality of life. Little is still known about the effect of occupational therapy on improving the daily activities and quality of life of cancer patients. Occupational therapy, has a beneficial effect on reducing pain and depression. People with cancer cannot be cured by medication alone or by eating certain foods. They need to change their lifestyle, to pay attention to their emotional world. The solution is occupational therapy. It aims to make a difference in the life of the patient / client. It gives the opportunity to express feelings, thoughts, experiences. The freedom to express yourself without words, with a sheet, a brush and paints. Medicine is an art. Why not bring art into medicine.

Key words: Elderly people, Activities of daily living; Functional status; Occupational therapy; Quality of life.

Статията разглежда тревожността и болката, свързани с онкологичното заболяване и въздействието им върху качеството им на живот. Подчертава се важноста на ерготерапията по отношение поддържането на психичното здраве, което е гаранция за качеството на живот на тези болни. Необходимост от здравна информираност, от управленски решения за включване на тези услуги по Здравна каса и комплексен подход за цялостно възстановяване на пациентите/клиентите.

8. **Sonya Nencheva.** STUDY OF THE FALLS AMONG ADULTS IN HOSPITAL AND ATTITUDES FOR THE PREVENTION OF FALLS FROM THE POINT OF VIEW OF OCCUPATIONAL THERAPY (ПРИЧИНИ ЗА ПАДАНИЯТА СРЕД ВЪЗРАСТНИТЕ И ТЯХНАТА ПРЕВЕНЦИЯ ОТ ГЛЕДНА ТОЧКА НА ЕРГОТЕРАПИЯТА). *The Black Sea Journal of Medicine and Public Health*, Vol. 2, 2021, p. 61-66

ABSTRACT:

Falls are defined as one of the leading causes of injuries among the elderly. Every second and every day in America, older people fall, and every 20 minutes they die from falling. Mortality due to falls is rising dramatically every year. Aim: to study the causes of falls among the studied contingent and the attitudes for prevention of repeated falls. Material and methods: 31 patients accommodated in orthopedics and traumatology wards, Burgas were studied. A sociological method was used - a standard interview, for which a questionnaire was compiled, a documentary method - medical documents and a statistical method were studied - with the help of SPSS 19. 62 Results: slips due to slipping predominate (51.61% ± 8.98). Lower limb fractures are the most common (67.74% ± 8.40), which coincides with similar studies. Most of the respondents did not think about a change in the environment (45.16% ± 8.94), and 16.13% ± 6.61 do not want one at all. Less than a quarter are willing to participate in prevention programs (22.58% ± 7.51). Conclusion: the environment of the elderly person is of particular importance for his safety. Changes in our environment and fall prevention, from the point of view of occupational therapy, are very important for the prevention of recurrences and related limitations in activities of daily living, productivity, leisure activities and hobbies, social isolation and not last place - the quality of life.

Key words: Falls, injuries, elderly people, fall prevention, health promotion

РЕЗЮМЕ:

Паданията се определят като една от водещите причини за травми сред възрастните и стари хора. Всяка секунда и всеки ден в Америка възрастни хора падат, а на всеки 20 минути умират от падане. Смъртността, последица от падания, нараства драматично всяка година.

Целта е да се проучат причините за паданията сред изследвания контингент и нагласите за превенция на повторни падания. Материал и методи: изследвани са 31 пациенти, настанени в отделения по ортопедия и травматология, гр. Бургас. Използван е социологичен метод – стандартно интервю, като за целта е съставен въпросник, документален метод – проучени са медицински документи и статистически метод – с помощта на SPSS 19. Резултати: преобладават паданията в резултат на подхлъзване (51,61%±8,98). Най-чести са фрактурите на долен крайник (67,74%±8,40), което съвпада с подобни проучвания. Голяма част от изследваните не са мислили за промяна в околната среда (45,16%±8,94), а 16,13%±6,61 изобщо не искат такава. По-малко от една четвърт имат желание да се включат в програми за превенция (22,58%±7,51). Изводи: околната среда на възрастния човек е от особено значение за неговата сигурност. Промените в заобикалящата среда и превенцията на паданията, от гледна точка на ерготерапията, са много съществени за предотвратяване на повторни падания и свързаните с тях ограничения в дейностите от ежедневието, продуктивността, свободните занимания и хобитата, социалната изолация и не на последно място – качеството на живот.

Ключови думи: Падания, травми, възрастни хора, превенция, промоция на здравето

В статията се проучват причините за паданията сред изследвания контингент. Подчертава се важността от извършване на оценка на риска от падане и провеждане на мероприятия, свързани с превенция на паданията, с цел по-добро качество на живот. Изследвани са нагласите за включване в програми за превенция и готовността на пациентите за обучения по темата. Посочена е значимостта на ерготерапията по отношение на промяна в околната среда, която е много съществена за предотвратяване на повторни падания и свързаните с тях ограничения, социална изолация и качество на живот.

9. Kostadinov N., S. Nencheva. “EDUCATION – A KEY PRINCIPLE IN THE TREATMENT OF PATIENTS WITH TYPE 2 DIABETES MELLITUS AND AN IMPORTANT APPROACH IN OCCUPATIONAL THERAPY” (ОБУЧЕНИЕТО - КЛЮЧОВ ПРИНЦИП ПРИ ЛЕЧЕНИЕ НА ПАЦИЕНТИТЕ СЪС ЗАХАРЕН ДИАБЕТ ТИП 2 И ВАЖЕН ПОДХОД В ЕРГОТЕРАПИЯТА), *KNOWLEDGE – International Journal*, Vol. 50.4, p. 491-495, Skopje, 2022.

ABSTRACT:

The high prevalence of diabetes, the high cost of treatment and its complications, determine the need to seek new approaches and methods for prevention, diagnosis and treatment of diabetes and its complications. The spread of diabetes is a pandemic. Every year, the number of people with diabetes increases by 6 million, and it is projected that in 2025 they will reach over 300 million people. Bulgaria ranks sixth in the incidence of diabetes with an impressive 7% of the population. According to a report by the European Commission and the EU's Economic Policy Committee, the disease with the highest economic severity is obesity, followed by diabetes. Undoubtedly, this priority is due to a number of complications directly related to the so-called. metabolic syndrome and development of peripheral neurodegenerative disorders and cardiovascular complications, with effects on the heart, retina, kidneys and lower limbs. These complications most often lead to permanent incapacity for work, severe disability, social incapacity and inadequacy, deterioration of the overall quality of life of patients and their families. In this context, the role of training in blood sugar self-control, lifestyle and lifestyle nutrition of patients with type 2 diabetes is considered as a fulcrum that ensures independence. Primary health care is developing rapidly, as is occupational therapy, although it is not very popular in Bulgaria. Efforts are being made to train more occupational therapists in the country, as there are currently too few. There is little evidence of its effectiveness in primary care, but it certainly has a place. It is carried out in the form of lectures, talks, training with patients/clients and their families, in

terms of disease prevention, prevention of complications and others. The occupational therapist focuses on the strengths and traits of the individual, gives him the opportunity to choose according to personal preferences, participates in changing the environment, promotes integration, provides assistance in the social sphere. Occupational therapy can contribute to returning to the profession, improving capacity, providing opportunities to develop individual potential and provide additional income. It provides opportunities to overcome inequalities, a dignified and independent life and for people suffering from diabetes. And all this happens with active participation of the individual or group.

Key words: diabetes, treatment, occupational therapy, health promotion, prevention of complications

РЕЗЮМЕ:

Високото разпространение на захарен диабет, високата цена на лечението и усложненията му, определят необходимостта от търсенето на нови подходи и методи за профилактика, диагностика и лечение на захарен диабет и неговите усложнения. Разпространението на захарния диабет има характер на пандемия. Всяка година болните от диабет се увеличават с по 6 млн., като прогнозата е през 2025 г. те да достигнат над 300 млн. души. България се нарежда на шесто място по честота на разпространение на захарен диабет с впечатляващите 7% от населението. По данни от доклад на Европейската комисия и Комитетът по икономическа политика на ЕС, заболяването с най-висока икономическа тежест е затлъстяването, а на второ място е захарният диабет. Безспорно това приоритетно място се дължи и на редица усложнения, пряко свързани с т.нар. метаболитен синдром и развитие на периферни невро-дегенеративни нарушения и сърдечно-съдови усложнения, с ефекти върху сърцето, ретината, бъбреците и долните крайници. Тези усложнения водят най-често до трайна неработоспособност, тежка форма на инвалидност, социална недееспособност и недостатъчност, влошаване цялостното качество на живот на болните и техните семейства. В този контекст се разглежда ролята на обучението за самоконтрол на кръвната захар, стилът и начинът на живот, храненето на пациентите, страдащи от захарен диабет тип 2 като опорна точка, която осигурява независимост. Първичната здравна помощ се развива бързо, както и ерготерапията въпреки, че в България не е много популярна. Полагат се усилия за обучение на повече специалисти по ерготерапия в страната, тъй като в настоящият момент са твърде малко. Малко са доказателствата за ефективността ѝ в условията на първичната медицинска помощ, но безспорно тя има място. Осъществява се под формата на лекции, беседи с пациентите/клиентите и техните семейства, по отношение на профилактика на заболяванията, превенция на усложненията и други. Ерготерапевтът се насочва към силните качества и черти на индивида, дава му възможност за избор, съобразно личните предпочитания, участва в промяната на околната среда, подпомага интеграцията, оказва съдействие в областта на социалната сфера. Ерготерапията може да допринесе за връщане към професията, подобряване на капацитета, като се осигурят възможности за развиване на индивидуалния потенциал и осигуряване на допълнителни доходи. Тя осигурява възможности за преодоляване на неравенствата, достоен и независим живот и при хората, страдащи от захарен диабет. И всичко това се случва с активното участие на индивида или групата.

Ключови думи: диабет, лечение, ерготерапия, промоция на здравето, превенция на усложненията

РЕЗЮМЕ:

Онкологичните заболявания са втората водеща причина за смърт в световен мащаб. Прогнозите са, че през 2040 г. броят на смъртните случаи ще нарасне значително, като най-голям прираст ще се наблюдава в страните с ниски и средни доходи, където ще се концентрират повече от две трети от онкологичните случаи. **Голяма част от хората, страдащи от онкологични заболявания са дистанцирани от обществото и водят затворен начин на живот. Те съобщават за лошо здравословно състояние още по време на терапията или след нея, като това съответно се отразява върху качеството им на живот. Изложени са на по-голям риск от усложнения, вследствие на болестта и провежданата терапия. Някои от тях не могат да се върнат към дейностите, извършвани преди или се връщат в среда, която усещат като чужда и не могат да се адаптират. Приложението на арт терапия в лечението и рехабилитацията е с големи традиции. Целта е чрез нея пациентите да се възстановят и да се върнат в общността. Доказано е, че изкуството въздейства върху емоционалното състояние, включвайки творческите възможности на индивида за адаптация. Арт терапията включва елементи от изкуството за възстановяване на хора с ограничени възможности.** За пациентите с онкологични заболявания се говори малко. За съжаление техните проблеми остават някъде встрани, скрити.

Ключови думи: Арт терапия, Онкологични заболявания, Социална изолация

11. **Ненчева С., К. Паскова.** ОТРАЖЕНИЕТО ВЪРХУ ЗДРАВЕТО И САМОЧУВСТВИЕТО НА ПАЦИЕНТИТЕ ОТ ПРЕСТОЯ В СЕКТОРА ЗА ПАЛИАТИВНИ ГРИЖИ. *Управление и образование*, Том 18 (5) 2022, Бургас, ISSN 13126121, стр. 197-200

ABSTRACT:

Little is said about cancer patients. Their problems remain somewhere aside, in space. The number of people with malignant diseases in Bulgaria is growing every year. According to the Ministry of Health for 2019 the newly discovered neoplasms number more than 30 000 people, leading those of the digestive system, followed by melanoma and other malignant neoplasms of the skin and third place – the mammary gland. Burgas is ranked third in the distribution by districts after Sofia – city and Plovdiv. Neoplasms are the second leading cause of death among the country's population after diseases of the circulatory system with the relative share of men being higher than that of women. Many of the patients suffering from these diseases are to some extent distanced from society and lead a closed lifestyle. They are at greater risk of complications due to the disease and the therapy. It is no coincidence that they report poor health during or after therapy which affects their quality of life. Some of these patients are unable to return to previous activities or return to an environment that they feel alien to and unable to adapt to. The impact on the health and self-esteem of patients accommodated in the palliative care sector at the Complex Oncology Center in Burgas raises a number of issues that we need to think about and work in this direction. Similar issues remain in other palliative care sectors as in addition to cancer patients there are patients with other diseases who also need such care.

Key words: palliative care, health, welfare, quality of life, oncology

Проучването изследва психо-емоционалните нагласи на пациентите, настанени в сектора за палиативни грижи. При пациентите с онкологични заболявания страда физическото здраве, страда психическото, страда и социалното здраве. Според СЗО терминът „палиативни грижи“ включва набор от здравни услуги, насочени към подобряване качеството на живот на пациентите с животозастрашаващи заболявания и техните семейства, включително физически, психо-социални и духовни проблеми.

Това потвърждава необходимостта от повече специалисти, сред които и ерготерапевти, от един мултидисциплинарен екип.

12. Панчева В., С. Ненчева. ИНОВАЦИИ В ОБУЧЕНИЕТО ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ИНТЕГРИРАН МЕДИКО-СОЦИАЛЕН ПОДХОД В ГРИЖИТЕ ЗА СОЦИАЛНО-ЗНАЧИМИ ЗАБОЛЯВАНИЯ. *Управление и образование*, Том 18 (5) 2022, Бургас, ISSN 13126121, стр. 79-82

ABSTRACT:

The topicality and significance of the topic stem from the philosophy, realities and trends of the new public health and modern health policy, aimed primarily at the prevention of socially significant diseases and the application of various models of integrated medical and social care for patients with chronic noncommunicable diseases. In response to global processes, there is a need for adequacy of the educational product to the dynamics of health and social needs and expectations of patients and society. In our educational system it is necessary to synchronize the professional training and qualification of health care professionals with the leading European health - educational models and standards. This requires a search for new models in training. The proposed innovations in the training for application of an integrated medico-social approach in the care of socially significant diseases tested in the Faculty of Public Health and Health Care and the Medical College at the University "Prof. Dr. A. Zlatarov "Burgas. The results show the formation of specific competencies for the application of an integrated medical and social approach to care, the formation of modern models of professional behavior in achieving better health and quality of life for patients with socially significant diseases.

Key words: socially significant diseases, training, innovations

Статията разглежда интегрираните здравни грижи за хората с ХНБ, като се акцентира върху работата на мултидисциплинарния екип. Подчертава се необходимостта от промени в професионалното обучение на професионалистите по здравни грижи с цел придобиване на знания, умения и компетентности на пациенти, групи и обществото. Резултатите от проучване за информираността на специалистите (медицински сестри и рехабилитатори) относно това какво значи понятието „интегрирани грижи“ сочат, че едва една трета са запознати. Почти половината от анкетираните не желаят да се включат в такъв екип, което показва липсата на знания, умения и мотивация за прилагане на интегрирана грижа. Разработен е цялостен теоретико-практически иновативен модел на обучение по здравни грижи за прилагане на медико-социален подход при социално-значими заболявания, в отговор на потребностите и очакванията на пациентите за подобряване на здравето и качеството на живот.

13. Nenchewa S., V. Pancheva. IMPACT OF THE ONCOLOGICAL DISEASE ON THE QUALITY OF LIFE AMONG THE ELDERLY, *KNOWLEDGE – International Journal*, Vol. 53.4, p. 517-522, Skopje, 2022, ISSN 1857-923X (Printed), ISSN 2545-4439 (Online)

ABSTRACT:

Oncological diseases are a large group of social significant diseases. They can occur in any organ or tissue of the human body. Cancer is the second leading cause of death in the world. Estimates are that in 2040 the number of deaths will increase significantly with the greatest increase occurring in low- and middle-income countries where more than two-thirds of concentrated. Cancer accounts for about 30% of all premature deaths from chronic non-communicable diseases in adults aged 30-69. The growth of the epidemic of chronic non-communicable diseases, including oncology, has a negative impact on quality of life. Cancer mortality is a function of morbidity and survival. Worse access to health care in countries with low human development index (HDI) reflects on greater mortality and vice versa – mortality reduction is greater in countries with a high HDI. A large part of

countries with low and middle incomes of the population started to pay attention to this health problem later. The incidence of oncological diseases in Bulgaria is lower compared to other countries of South-Eastern Europe but the trends in individual locations are similar. The mortality:morbidity ratio is one of the lowest in the region with a persistent downward trend and is lower than the probability of death for individual locations. Lung cancer is the most common in men and breast cancer in women. Adult survivors are at greater risk of complications from the disease and therapy. It is no coincidence that they report poor health already during or after therapy and this accordingly affects their quality of life. Early diagnosis is the best alternative for many oncological diseases that cannot be prevented and those that occur despite preventive measures. Pain in cancer patients regardless of whether it is caused by the disease itself or by the side effects of the applied therapy is a problem that significantly worsens the quality of life. In a global aspect, it is of particular importance to emphasize the control, prevention, diagnosis, treatment and monitoring of these patients. The approach to oncological diseases is much more complex compared to other diseases. A multidisciplinary approach is needed. The multidisciplinary teams include surgeons, pathologists, radiation therapists, medical oncologists and clinical psychologists. It is necessary to include rehabilitators, occupational therapists, art therapists. It is not by chance that the National Program for the Prevention of Chronic Non-Communicable Diseases sets the strategic goal of improving the health of the population and increasing the quality of life.

Keywords: oncology, occupational therapy, health promotion, quality of life

В разработката е изяснена същността на качеството на живот (КЖ). Разгледани са различни становища по отношение на това какво е КЖ и причините за неговото влошаване сред участниците. Изследвано е влиянието на онкологичното заболяване върху КЖ. Установи се, че хората с онкологични заболявания трябва да бъдат подпомогнати за справяне със страничните ефекти от терапията, с промените в тялото и ниското самочувствие, породено от това и връщането им в обществото. Тези грижи трябва да продължат не само в болнична обстановка, но и в амбулаторни условия, както и у дома. Тук е ролята на специалистите по ерготерапия, които е добре да бъдат включени в мултидисциплинарния екип. Ролята на ерготерапията в онкологията е да улеснява и дава възможност на индивида да постигне максимално функциониране, както физически, така и психологически в неговото ежедневие, независимо от оставащата продължителност на живот. Малкият брой проучвания може да се обясни с липсата на рехабилитация сред тази популация и по-специално липсата на ерготерапия. Това може да се окаже драматично, тъй като е доказано, че непосредствените нужди от рехабилитация са свързани с по-ниско КЖ сред онкологично болните. Това доказва спешната необходимост от ерготерапевти, които по-задълбочено да проучат възможностите за клинична практика с тази популация и да се посочат необходимостта и ползите от ерготерапията.

14. **Nencheva S.** STUDY OF THE IMPACT OF ONCOLOGICAL DISEASES ON PRODUCTIVE ACTIVITIES, *KNOWLEDGE – International Journal*, Vol. 53.4, p. 541-546, Skopje, 2022, ISSN 1857-923X (Printed), ISSN 2545-4439 (Online)

ABSTRACT:

Little is said about people with oncological diseases. Their problems remain somewhere aside in space. The number of victims of malignant diseases in Bulgaria grows with each passing year. According to data from the Ministry of Health for 2020 registered diseases from malignant neoplasms numbered 300 580 people with more than 30 000 newly discovered ones. Leading are melanoma and other malignant neoplasms of the skin – 62 863 people of which 4 648 newly discovered, followed by the mammary gland – 54 758 people, 3 333 newly discovered, in third place – of the female genital organs – 44 648 people, 2 773 newly discovered. Registered malignant neoplasms in children up to 17 years of age are 1 096 of which 60 are newly discovered. Burgas was

assigned the fourth place in the distribution by regions (16 860 people) after Sofia-city (59 639 people), Plovdiv (34 788 people) and Varna (20 222 people). Neoplasms are the second cause of death among the country's population (267.2 per 100 000 people) after diseases of the circulatory system (1 090.1 per 100 000 people) with the relative share being higher in men than in women. They are the second cause of disability in the population (24.5%) after diseases of the circulatory system (32.3%). A large part of people suffering from these diseases are to some extent distanced from society and lead a closed lifestyle. Some of them are unable to return to the activities performed before or return to an environment that they feel is foreign and cannot adapt. Activities give meaning to human life. Occupational therapy aims to provide opportunities to engage in activities that are valuable and meaningful to people. She considers activities in three main areas – self-care, productive activities and activities related to hobbies and entertainment. Productive activities occupy most of people's daily lives. They are no less important than self-care activities and leisure activities. Globally a third even a half of all cancers can be prevented. This can happen by controlling smoking, obesity, alcohol consumption, air pollution, vaccination against infections such human papilloma virus, hepatitis B which are proven carcinogens. Effective control includes prevention, screening and early diagnosis, multidisciplinary treatment, survival and palliative care. In the current study, a group of people with oncological diseases in the territory of the city of Burgas, housed in a hospital and those who are outside it and particular how the disease has its impact on productivities, are studied.

Keywords: oncology, occupational therapy, prevention, health promotion

Ракът и неговото лечение могат да доведат до намаляване на ангажираността в дейностите. Превърнал се в хронично заболяване той може да откъсне човека от продуктивност. Продуктивните дейности са не по-маловажни от дейностите по самообслужването и развлеченията. Крайната цел е постигане на ангажимент за продуктивна дейност. Ерготерапевтите, работещи в онкологията, имат необходимите знания във връзка със заболяването и умения за справяне с усложненията от неговото лечение. Знанията са клиент-центрирани и семейно фокусирани, изискващи индивидуален подход. работи с отделния индивид или общности в посока подобряване на дейностите, които искат, имат нужда или се очаква да правят при смяна на професията. Препоръки на водещите национални асоциации подчертават ролята на ерготерапевтите в помощ на хората, живеещи с рак да могат отново да се ангажират в ценни за тях дейности. Ерготерапията осигурява оценка, интервенция и подкрепа по време, между и след активно лечение, и в края на живота. Подчертава се важността на ерготерапията във всеки етап на заболяването – от превенцията до палиативните грижи. Добре е на тези хора да се даде възможност да продължат да се включват дейности, които са смислени и значими за тях, носят радост и удовлетворение. Важно е възрастните хора да могат да продължат рутинните си дейности. Те са силен определящ фактор за идентичността и възможността или невъзможността за ангажиране в дейности, които променят начина на преживяване на болестта.

Една от целите на ерготерапията е да даде възможност на хората да участват в дейностите от ежедневиия живот. Тя трябва да подтикне към ангажиране в дейности, тъй като те внасят смисъл и цел в живота и включват неща, от които хората се нуждаят, искат или се очаква да правят. Тези специалисти осигуряват на хората да постигнат качество на живот чрез поставяне на цели и участие в значими дейности, адресирани към техните физически, социални, емоционални и психически нужди.

Ненчева С. НЕОБХОДИМОСТ ОТ СЪЗДАВАНЕ НА КАБИНЕТИ ПО ЕРГОТЕРАПИЯ В ОТДЕЛЕНИЯТА ПО ОРТОПЕДИЯ И ТРАВМАТОЛОГИЯ НА ТЕРИТОРИЯТА НА БУРГАСКА ОБЛАСТ. *Авиационна, морска и космическа медицина*. 2019/1. ISSN - 1314-5819,

стр. 24-27

Резюме: Непрекъснато увеличаващият се брой на пациентите в резултат на пътно-транспортен, битов травматизъм в България, нарастващият дял на възрастното население в страната и свързаните с това заболявания и травми, налага необходимостта от осигуряване на още по-качествено лечение, обслужване и грижи за тези пациенти по време на престоя им в болница. В статията се засяга въпросът за необходимостта от разкриване на кабинети по ерготерапия, с цел обучаване на пациентите как да се самообслужват и как по-бързо да се върнат към стария си начин на живот.

Ключови думи: ерготерапия, травматизъм, възрастни хора, самообслужване, дейности от ежедневиия живот.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ БИХМЕ МОГЛИ ДА ОЧЕРТАЕМ СЛЕДНИТЕ ПРИНОСНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОТ ЦЯЛОСТНАТА НАУЧНО-ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ:

1. Изследвано е качеството на живот на пациенти с хронични заболявания и са дадени препоръки за подобряване на физическото и общото здраве чрез комплексни медицински, здравни и рехабилитационни програми.
2. Проучено е влиянието на храненето върху цялостното здравословно състояние на възрастни пациенти. Подчертава се важността на здравната култура за оралното здраве от гледна точка на ерготерапията и необходимостта от здравна информираност, управленски решения за включване на тези услуги по Здравна каса и комплексен подход за цялостно възстановяване на пациентите/клиентите.
3. Изследвано е въздействието на болестите на опорно-двигателния апарат и съединителната тъкан върху самообслужването от гледна точка на ерготерапията и мнението на участниците относно затрудненията им. Предложено е включването на ерготерапевти и е подчертана важността от здравна информираност и обучение в използването на помощни средства, за по-добро качество на здравното обслужване.
4. Подчертана е необходимостта от ерготерапия по отношение поддържането на добро психично здраве при пациенти с онкологични заболявания, като гаранция за качество на живот.
5. Проучени са причините за паданията сред възрастни пациенти и са изследвани нагласите им за включване в програми за превенция и готовността им за обучения. Подчертана е значимостта от включването на ерготерапевти за извършване оценка на риска от падане и превенция на повторни падания, чрез промяна в околната среда.
6. Подчертана е социалната значимост на диабет тип 2 е разгледаната ролята на обучението за самоконтрол на кръвната захар, начинът на живот и храненето, с цел осигуряване на независимост. Подчертава се важността на ерготерапията за връщането към професията и осигуряване на възможности за развитие и осигуряване на по-висок стандарт на живот.
7. Предложено е включването на арт терапия за въздействие върху емоционалното състояние, включвайки творческите възможности за индивида за адаптация и връщане в общността.
8. Изследвано е отражението на престоя в сектор за палиативни грижи върху здравето и самочувствието на болните. Предложено е включването на ерготерапевти в мултидисциплинарния екип за повлияване на физическото, психическото и социалното здраве.

9. Разработен е цялостен теоретико-практически иновативен модел по здравни грижи за прилагане на медико-социален подход при социално-значими заболявания, съобразно потребностите и очакванията на пациентите с цел подобряване на здравето и качеството на живот.

10. Разгледани са различни становища, свързани с качеството на живот и причините за неговото влошаване. Подчертава се ролята на ерготерапията в онкологията, в посока улесняване и даване на възможност на индивида да постигне максимално физическо и психично функциониране, независимо от оставащия живот.

11. Подчертана е важноста на ерготерапията във всеки етап от онкологичното заболяване – от превенцията до палиативните грижи. Препоръчва се включването на ерготерапевти в помощ на хората, живеещи с рак, за да се даде възможност да се включват в дейности, които са смислени и значими за тях, носят им радост и удовлетворение.

12. Подчертана е изключителната значимост на етичните принципи и тяхното спазване при пациентите, нуждаещи се от палиативни грижи.

13.09.2022 г.

Подпис: